

למורים¹, לרכזים ולמדריכים לעברית בחינוך היסודי,

למנהלים ולמפקחים על בתי הספר,

שלום רב

הנדון: חוזר מפמ"ר עברית ביסודי לשנת הלימודים תשפ"ב

דברי פתיחה

כולנו מקווים ששנת הלימודים תשפ"ב תיפתח כסדרה ונוכל לחזור לשגרה המבורכת. ייתכן שהלמידה הבלתי רציפה יצרה פערים ועלינו להיערך ולהתמודד איתם. **אבקשכם לוודא שכלל תלמידי הכיתה מתקדמים כראוי ובהתאם ליכולותיהם, שהפערים אינם מתרחבים ושתלמידים מתקשים מקבלים את התמיכה הלימודית שהם זקוקים לה. אנא, היו ערניים אפילו יותר מאשר בכל שנה, ועקבו אחר ההתקדמות של כלל התלמידים בכיתה.**

הוראה טובה ואפקטיבית היא הוראה המותאמת לפרט. חשוב ללמד עד כמה שאפשר בקבוצות קטנות בדרך שתאפשר לכם, המורים, לעקוב אחר התלמידים, ולברר לעצמכם מה הם מבינים ומה צריך עוד להסביר; מה הם יודעים לעשות ומה חשוב לתגבר ולחזק; מה משעמם אותם וכיצד אפשר לעורר בהם עניין וליצור עבורם חוויה לימודית מהנה ומאתגרת. כלים דידיקטיים שרכשתם בימים של למידה מרחוק והוראה בקבוצות קטנות יסייעו לכם לצאת מחוזקים מן המשבר ולהוביל טוב יותר תהליכים של הוראה דיפרנציאלית במסגרת הכיתה.

בשנת הלימודים הנוכחית יתקיים מבחן ארצי בעברית בכיתה ד. כידוע לנו, מבחן ארצי שואב אליו תשומת לב רבה ועשוי לעודד תהליכי למידה חיוביים. עם זאת, לעיתים הוא מעורר לחץ וחרדה בקרב מורים וגם בקרב תלמידים והורים. בשנים קודמות היינו עדים למקרים רבים של הוראה מכוונת היבחנות שגרמה לתלמידים שיעמום וסבל רב, פגעה מאוד באהבת שיעורי העברית וכמובן לא קידמה את התלמידים. מורי כיתה ד - אנא זכרו שתפקידכם, כמו יתר המורים בבית הספר, ללמד את התלמידים בדרך משמעותית ומהנה עבורם. לקרוא בפניהם ספרים, להציב להם אתגרים לימודיים, לעורר בהם סקרנות וחדוות למידה, לעסוק בתכנים שיפתחו אותם וירחיבו את דעתם, להעשיר את אוצר המילים שלהם ולשכלל את מיומנות הקריאה והכתיבה שלהם. אנא השתמשו בחומרי הלמידה המאושרים שברשותכם – ספרי לימוד ויחידות הוראה, **ולא בחוברות שאינן מאושרות המתרגלות מיומנויות בדרך שטחית.** רק הוראה טובה ולמידה משמעותית סביב תכנים בעלי ערך יביאו לקידום התלמידים ולהצלחתם גם במבחן הארצי.

בשנתיים האחרונות השתתפו מורים רבים בפיתוח מקצועי מתוקשב והרחיבו עוד יותר את כישורי ההוראה שלהם. אתם מוזמנים להמשיך וללמוד איתנו במסגרות שונות של הפיתוח המקצועי, המחוזי והארצי. ראו בחוזר זה פירוט של ההשתלמויות הארציות המוצעות לכם. אתם מוזמנים גם להצטרף

¹ לשון זכר מייצגת את כל המגדרים.

לתוכנית "מן המחקר אל הכיתה" שבה תוכלו לפגוש חוקרים משתפים בתובנות מעניינות מתוך מחקריהם בתחום השפה.

[טיפ-עלון](#) - מדי חודש אנו מפרסמים עלון ובו "טיפים" קצרים והמלצות לשימוש בחומרי למידה רלוונטיים לאותו החודש. העלונים מצטברים באתר החינוך הלשוני. אתם מוזמנים לעקוב אחרינו ולהיעזר בהמלצות הדידקטיות ובהצעות להוראה.

בחוזר זה אעסוק בדגשים המיוחדים להוראת העברית בשנת הלימודים תשפ"ב בכל כיתות בית הספר היסודי. ככל שנה, אכלול בו הפניות לחומרי למידה, לכלי הערכה ולפיתוח מקצועי, בהמשך לחוזר תשפ"א ([לנוחיותכם מוטמע כאן](#)).

אנא עקבו אחר העדכונים באתר המפמ"ר במהלך השנה.

תוכן העניינים

1. [דגשים בשנת הלימודים תשפ"ב](#)
2. [על מקומה של הוראת העברית בבית הספר ועל למידה משמעותית בשיעורי עברית](#)
3. [תהליכי הוראה-למידה והערכה בשיעורי עברית](#)
  - 3.1. [הוראה מותאמת לשונות בכיתה](#)
  - 3.2. [הערכה פנימית משולבת בהוראה](#)
  - 3.3. [פריסת כלי ההערכה הפנימית בעברית לאורך שנת הלימודים](#)
4. [קידום מיומנויות השפה, ידע לשוני, השכלה והרחבת הדעת](#)
  - 4.1. [קידום קריאה והבנת הנקרא](#)
  - 4.2. [על הוראת הכתיבה](#)
  - 4.3. [הרחבת ידע העולם](#)
  - 4.4. [פיתוח אוצר מילים](#)
5. [על הוראת ספרות](#)
6. [יסודות הקריאה והכתיבה וטיפוח האוריינות בכיתה א](#)
7. [ספרי לימוד וחומרי למידה](#)
8. [מסגרות לפיתוח מקצועי - השתלמויות ארציות מקוונות](#)

1. דגשים בשנת הלימודים תשפ"ב

- **יש להקנות את כל ארבע מיומנויות השפה** - דיבור, האזנה, קריאה וכתיבה בדרך המותאמת לשונות בכיתה. אומנם חומרי הלמידה אחידים בדרך כלל, אולם אפשר וחיוני לעשות בהם שימוש דיפרנציאלי. העדיפו ככל האפשר הוראה בקבוצה קטנה המעלה את איכות השיח הלימודי ומאפשרת התייחסות להיבטים פסיכודגויים.
- **יש לאתר כבר בתחילת השנה את התלמידים המתקשים.** לשם כך פיתחנו כלי להערכת פרופיל אורייני החל מראשית כיתה א, וכלים להערכת שטף הקריאה בראשית כיתות ב, ג ו' ד ובסיומן. נוסף על כך לרשותכם כלים למיפוי כיתה בכל אחת משכבות הגיל. תוכלו להתאים בעזרתם מהלכי הוראה לכלל תלמידי הכיתה, לקדם תלמידים מתקשים ולהציע אתגר למתקדמים ולמצטיינים.
- **חשוב לשלב הערכה מגוונת ומותאמת לפרט בתהליכי ההוראה לאורך השנה.** הערכה אינה בהכרח מבחן, ואין היא חייבת להיעשות באופן אחיד לכלל הכיתה. הערכה יכולה להיעשות על תוצרי הלמידה השוטפים או באמצעות כלי הערכה שתבחרו. לרשותכם מגוון כלים להערכה באתר החינוך הלשוני (ראו פירוט בהמשך).
- **הוראת מיומנויות השפה והידע הלשוני תיעשה באופן מפורש בשיעורי העברית.** נוסף על כך למדו עברית גם כחלק מהוראת תחומי הדעת השונים, ובלבד שתישמרנה **מטרות ההוראה הלשוניות** לצד מטרות ההוראה בתחום הדעת האחר. דוגמאות לכך אפשר למצוא ביחידות הוראה משותפות לעברית ולתחומי דעת נוספים. המורים מוזמנים להצטרף להשתלמויות בירתחומיות ולחזק את מקצועיותם בקידום שפה ואוריינות במשולב עם הוראת תחומי הדעת (ראו בהמשך פירוט של ההשתלמויות המוצעות לכם).
- **יש להקפיד וללמד ספרות יפה וכן לעודד קריאה של ספרים.** הספרות מאפשרת לשוחח על רגשות, להקשיב לקול האישי ואף לזהות קשיים שהילד מתמודד איתם. **בכל גיל הקפידו לקרוא בפני הילדים ספר בהמשכים.** הקראה יפה של מורה היא חוויה מעצימה ומפתחת, הן בהיבט האסתטי הן בהיבט של למידה רגשית-חברתית, שפתית ואוריינית.
- **הוראת הקריאה אינה מסתיימת בכיתה א אלא נמשכת לאורך כל שנות בית הספר היסודי.** קדמו את שטף הקריאה של כלל תלמידי הכיתה והקצו לכך מקום בשיעורי העברית. לא רק הקוראים החלשים ייתרמו מכך, אלא גם הקוראים החזקים. היעזרו בתוכנית "[קול קורא](#)" לקידום שטף הקריאה הכוללת פרקטיקות הוראה מותאמות לכיתה השלמה.
- **הכתיבה היא כלי חשוב בידי התלמידים.** כדי לקדם כתיבה, יש ליצור תרבות של כתיבה בכיתה, להקצות לה זמן ולטפח אותה.
- **אין לוותר על הקניה של ידע לשוני ואוצר מילים.** אלה, כידוע, עומדים בבסיס השימוש בארבע מיומנויות השפה. בלעדי ידע הלשון ואוצר המילים עשיר לא נוכל לקדם קריאה, כתיבה, האזנה או דיבור. חשוב לטפח את הלשון באופן המשתלב עם התכנים שבהם עוסקים הילדים וכך להביא ללמידה משמעותית ובעלת ערך עבורם.

2. על מקומה של הוראת העברית ועל למידה משמעותית בשיעורי עברית

הוראת העברית היא תחום מיוחד בין מקצועות הלימוד בחינוך היסודי. מאחר שתחום זה אינו מתמקד בתכנים אלא במיומנויות שפה ותקשורת – הוראתו יכולה להשתלב בכל מהלך חברתי או לימודי שרלוונטי לחיי התלמידים. ואכן, מיומנויות לשוניות אינן נלמדות בשיעורי העברית בלבד. טיפוח השפה והאוריינות הוא משימה המוטלת על כלל הצוותים החינוכיים בכל מפגש עם הילדים – בשיחה ובדיון, בקריאה ובכתיבה, בלמידה ובהרחבת הדעת. עם זאת, לשיעורי העברית ערך משל עצמם. כאן מתבצעת ההוראה המתוכננת של מיומנויות השפה לאור תוכנית הלימודים ובתוך כדי הערכה שוטפת של מה שהתלמידים יודעים ומסוגלים לעשות.

עלינו לדאוג לנצל היטב את רוחב המקצוע ואת היקף השעות הגדול שלו ולהקדיש אותן להוראת עברית ולא למשימות חינוכיות או לימודיות אחרות. יתרה מזאת: כדאי לנצל הזדמנויות שונות לקידום השפה בכל תוכן לימודי או אירוע בחיי בית הספר: כאן אפשר להרחיב אוצר מילים; כאן אפשר לשכלל הבעה בעל פה בתוך כדי דיון על סוגיה חברתית-ערכית; כאן אפשר לשתף בחוויית קריאה אישית; כאן אפשר לכתוב מכתב בנושא שעל הפרק; כאן כדאי לעורר סקרנות, לעודד קריאה ולהרחיב השכלה.

כמורים לעברית העוסקים בקידום מיומנויות לשוניות עומד לפניכם האתגר לבחור נושאים בעלי ערך, רלוונטיים לילדים ומעוררי עניין, להכין מטלות שמכוונות באופן ישיר או במרומז אל חיי הילדים; לשאול שאלות שאין עליהן תשובה נכונה אחת, שהן מעוררות חשיבה, מזמינות נטילת יוזמה ופתרון בעיות, מעלות דילמה מוסרית ומחייבות הבעת עמדה מנומקת; להזמין את הילדים להיות מעורבים בדרך למידתם ולאפשר להם להשפיע על הנעשה בכיתה. כל אלה אינם יכולים להתבצע ללא גישה פדגוגית מתאימה וללא התאמה דידיקטית אשר מביאה בחשבון את צורכי הילדים, את מקומם על הרצף ההתפתחותי ואת מה שמעניין ומשמעותי עבורם.

מטרות ההוראה של מקצוע העברית כוללות, לצד קידום מיומנויות השימוש בשפה והידע הלשוני, את הבנת ערכה של השפה ליחיד ולחברה ואת החינוך לאהבת השפה העברית, האוצרת בתוכה את המורשת, הספרות והתרבות של העם היהודי ושל מדינת ישראל.

3. תהליכי הוראה למידה והערכה בשיעורי עברית

3.1 הוראה מותאמת לשונות בכיתה

שיעורי העברית מזמנים מרחב גדול של בחירה בתכנים ובתהליכי למידה ומאפשרים התפתחות אישית. כל תלמיד בדרכו ובקצב שלו צריך למצוא בשיעורי העברית הזדמנות לחוות הצלחה ולחוש בהתקדמות. בין התלמידים נמצא מי שמתקשה בקריאה או בכתיבה, מי שעברית אינה שפת אימו, מי שזה עתה הגיע ארצה, תלמידים מצטיינים ומחוננים ועוד אחרים. תפקידנו כמורים לסייע לכל תלמידה ותלמיד לעצב בדרך של הנאה ועניין את הכישורים האורייניים שישמשו אותם ללמידה. זהו אחד האתגרים המשמעותיים העומדים בפנינו, אתגר המתחדד עוד יותר עם יישומו של חוק ההכלה וההשתלבות במערכת החינוך.

בין התלמידים נמצא כאלה שנפגעו יותר מתקופת החירום הרפואי, לא הסתגלו ללמידה מרחוק וצברו פערים משמעותיים. כדי לא להשאיר אף ילד מאחור, לקדם הישגים ולהיענות לצרכים המגוונים של התלמידים בכיתה, חשוב לקיים תהליכים של הוראה מבוססת הערכה, תכנון ומעקב. אפשר להסתייע לשם כך במדריכים, רכזי שפה, רכזי הערכה ורכזי השתלבות, ולבנות תוכניות הוראה אשר מביאות בחשבון את כלל התלמידים בכיתה - הן בתוך המהלך הדידקטי הכולל הן בהתאמה פרטנית.

חשוב מאוד להתאים את חומרי הלמידה לתלמידי הכיתה ככלל, וגם באופן פרטני, כדי למנוע תסכול מאותם תלמידים שמתקשים להתמודד עם רמת הכיתה הנדרשת ולאפשר להם להתקדם מהמקום שבו הם נמצאים. תוכלו להנגיש לתלמידים אלה את חומרי הלמידה על ידי הקראה, חלוקה למנות קטנות, תיווך מוגבר, בחירה של משימות מתאימות וגם בחירה בחומרי למידה קלים ופשוטים יותר שבעזרתם יוכלו לצעוד קדימה. [הצעות נוספות לפדגוגיה מונגשת](#) אפשר למצוא באתר האגף לחינוך מיוחד. אפשר למצוא שם גם [הצעות להנגשת ספרי לימוד וחומרי הוראה ולמידה](#) לילדים עם מגוון צרכים המשולבים בכיתה.

3.2 הערכה פנימית משולבת בהוראה

תפקידה של ההערכה הפנימית לסייע לכם, המורים, להתאים את ההוראה שלכם ולדייק את המענים שאתם נותנים לתלמידים. אלה כלים מקצועיים העומדים לרשותכם, ואתם יכולים לקבוע מתי להשתמש בהם ובאיזה אופן.

בשונה ממבחן מיפוי או מבחן חיצוני, הערכה שוטפת משולבת בהוראה נעשית כדבר שבשגרה, כחלק מתרבות העבודה לאורך כל שנת הלימודים. הימנעו מריבוי מבחנים היוצרים אווירה של לחץ או עומס מיותר על התלמידים. כלי הערכה מגוונים המוטמעים בתהליך ההוראה יכולים לספק למורה את המידע הדרוש. כל משימה שהתלמידים מבצעים בכוחות עצמם יכולה לשמש כמשימת הערכה, בתנאי שתקבעו לה תבחינים, תכוונו בעזרתה את ההוראה ותנהלו מעקב אחר ההתקדמות. על השימוש בכלי הערכה במהלך הלמידה ועל אופי ההערכה בבית הספר היסודי, אנא קראו בחוזר המנכ"ל ["מבחנים פנימיים כחלק מההערכה על פני הרצף החינוכי"](#).

באתר החינוך הלשוני, תחת הלשונית [הערכה משולבת בלמידה](#), תוכלו לקרוא על מאפיינים של הערכה פנימית בשירות המורה. לרשותכם [מצגת על מאפייני הערכה מקדמת למידה בחינוך הלשוני](#). לצידה תמצאו [סרטון קצר](#) בנושא זה וכן [כרזה על הערכה פנימית מקדמת למידה](#). תוכלו אף להאזין להרצאתה של ד"ר הלנה קמרון על [הערכה מקדמת למידה של כלל תלמידי הכיתה](#).

כמו הוראה טובה, גם [הערכה יכולה להיות מונגשת ומותאמת ולהתבצע באופן דיפרנציאלי](#). [באתר החינוך הלשוני](#) ובאתר [הראמ"ה](#) מגוון של כלי הערכה ואפשר לעשות בהם שימוש בדרך גמישה שאינה מרתיעה, לאו דווקא כמבחן. מורים יכולים לבחור להעריך באמצעותם תלמידים מסוימים בלבד בעוד האחרים עסוקים בלמידה. אפשר להשתמש בכלים קצרים שאינם "תופסים" שיעור שלם ואפשר בקלות לבדוק אותם או לחלופין לבחור טקסט אחיד לכל תלמידי הכיתה אולם להציע תיווך משתנה לתלמידים שונים באופן שיוכלו לבטא את ידיעותיהם – הקראה, הגדלה של טקסט, ניקוד, חלוקה לפסקאות ועוד. ראו דוגמה לכך במבדק הבנת הנקרא מותאם ומונגש - ["ליל הגחליליות"](#).

כלי יעיל להידוק הקשר בין הערכה ללמידה תמצאו באתר החינוך הלשוני תחת הכותרת ["הערכה משולבת בלמידה"](#). ההצעות שכתבו עבור חלק ממבחני המדף כוללות ניתוח שגיאות והמלצות להוראה. כמו כן תוכלו למצוא באתר כלי משולב [הוראת כתיבה והערכה - לכיתות ד-ה](#).

בתחילת השנה ובמהלך המחצית השנייה יש לקיים מהלכי הערכה [למיפוי כיתה](#). מיפוי הכיתה מאפשר תכנון כולל על פי מה שהתלמידים יודעים בתחילת השנה אל מול הרצוי על פי תוכנית הלימודים. מיפוי הכיתה מאפשר הוראה מותאמת לשונות, דהיינו – להתאים ולתגבר הוראה לתלמידים מתקשים ולהוסיף אתגר לתלמידים חזקים. כלי הערכה למיפוי כיתה בראשית השנה יישלחו לבתי הספר על ידי הראמ"ה, וגם יופצו על ידי המדריכות המחוזיות למדריכות בתי הספר ולרכזות.

[באתר הראמ"ה תוכלו למצוא הנחיות לביצוע הערכה מרחוק](#) למקרה שיהיה בכך צורך השנה.

לרשותכם מגוון רחב של כלי הערכה פנימיים שאפשר לשלבם בהוראה בהתאם לשיקול דעתכם. להלן טבלה ובה המלצות לשילוב כלים אלה לאורך השנה. [השתמשו בטקסטים, בשאלות ובמחוונים בכל דרך שנראית נכונה ומתאימה בעיניכם, ובלבד שתפיקו מהם תועלת להכוונת ההוראה לצורכי התלמידים שלכם](#).

3.3 הצעה לפריסת כלי ההערכה הפנימית בעברית לאורך שנת הלימודים

מאי-יוני	מרץ-אפריל	פברואר	ינואר	דצמבר	נובמבר	ספטמבר-אוקטובר		
		מבדק א – משימות 5-10		מבדק א – משימות 3, 4		הערכת הפרופיל האורייני מבדק א - משימות 1, 2 ²		כיתה א
מבדק שטף קריאה פרטני*	מיפוי כיתה בהבנת הנקרא וידע לשוני		מבדק בעברית לכיתה ב – שטף קריאה, הבנת הנשמע , לשון		מבדק שטף קריאה- פרטני ³ או: משימות 8-10 ממבדק א			כיתה ב
מבדק הכתיבה לכיתה ב (פעימה שנייה)					מבדק הכתיבה לכיתה ב ⁴ (פעימה ראשונה)			
מהלך המשלב הערכה והוראה לסירוגין – הבנת הנקרא, לשון, וספרות, כתיבה, אוריינות דיגיטלית, שיח דבור – בפיתוח		מיפוי כיתה באמצעות משימות הערכה של הבנת הנקרא	משימה מתוקשבת להערכת אוריינות דיגיטלית		אחת ממשימות ההערכה המומלצות באתר ראמ"ה או באתר המפמ"ר			כיתה ג
		מבדק הכתיבה לכיתה ג - בפיתוח			מבדק שטף קריאה – פרטני			כיתה ד
	העברה חוזרת, פנימית של מבדק "תמונת מצב" לאור תובנות מנייתוח המבחן	מיפוי כיתה באמצעות משימות הערכה של הבנת הנקרא		הערכה חיצונית בית ספרית "תמונת מצב"	אחת ממשימות ההערכה המומלצות באתר ראמ"ה או באתר המפמ"ר	משימת הערכה מותאמת לשונות ליל הגחליליות	מבדק שטף קריאה – פרטני ההסבר וההדרכה על המבדק רשימות המילים, הטקסטים ודף התיעוד	
מבחני מדף הבנת הנקרא, לשון וכתיבה		מבחני מדף הבנת הנקרא וכתיבה		מבחן הבנת הנקרא מותאם לשונות (כמו "ליל הגחליליות")	אחת ממשימות ההערכה המומלצות באתר ראמ"ה או באתר המפמ"ר		מבדק שטף קריאה- פרטני ²	כיתה ה
משימות הערכה של הבנת הנקרא, לשון וכתיבה		משימות הערכה של הבנת הנקרא וכתיבה			אחת ממשימות ההערכה המומלצות באתר ראמ"ה או באתר המפמ"ר		מבדק שטף קריאה- פרטני ²	כיתה ו

² המבדקים מגיעים מודפסים אל בתי הספר.

³ חוברת מעודכנת להערכת שטף הקריאה כוללת טקסטים מדורגים להערכת השטף בכל שכבות הגיל. [ההסבר וההדרכה על המבדק, רשימת המילים ודף התיעוד, הטקסטים לקריאה הקולית](#)

⁴ המדריכים למורה נשלחו מודפסים אל בתי הספר עם המבדקים של הבנת הנקרא.

מבחן ארצי בכיתה ד

השנה, בחודש דצמבר, יתקיים מבחן ארצי בהבנת הנקרא ולשון לילדי כיתה ד. המבחן נועד לתת למעצבי המדיניות את המידע הנדרש על מצבם של ילדי כיתה ד בארץ ולתת לכם, המורים, את המידע על מצב התלמידים בכיתתכם אל מול נורמות ארציות. ייעשה מאמץ להביא בפניכם בהקדם את ניתוח התוצאות של המבחן כדי שתוכלו עוד בשנת הלימודים הנוכחית להפיק את מרב התועלת מהמבחן הארצי.

כידוע לנו, מבחן ארצי שואב אליו תשומת לב רבה ועשוי לעודד תהליכי למידה חיוביים. עם זאת, לעיתים הוא מעורר לחץ וחרדה בקרב מורים וגם בקרב תלמידים והורים. בשנים קודמות היינו עדים למקרים רבים של הוראה מכוונת היבחנות סביב מבחני המיצ"ב שגרמה לתלמידים שעמום וסבל רב, פגעה מאוד באהבת שיעורי העברית ולא קידמה את התלמידים. מורי כיתה ד, אנא זכרו שתפקידכם כמורים ללמד את התלמידים בדרך משמעותית ומהנה עבורם. לקרוא בפניהם ספרים, להציב להם אתגרים לימודיים, לעורר בהם סקרנות וחדוות למידה, לעסוק בתכנים שיפתחו אותם וירחיבו את דעתם, להעשיר את אוצר המילים של התלמידים ולשכלל את מיומנות הקריאה והכתיבה שלהם. אנא השתמשו בחומרי הלמידה המאושרים שברשותכם – ספרי לימוד ויחידות הוראה, ולא בחוברות המתרגלות מיומנויות בדרך שטחית. רק הוראה טובה ולמידה משמעותית סביב תכנים בעלי ערך היא שתביא לקידום התלמידים, וגם להצלחתם במבחן הארצי.

4. קידום מיומנויות השפה, ידע לשוני, השכלה והרחבת הדעת

יעד מרכזי בתוכניות הלימודים לגן ולבית הספר היסודי הוא פיתוח כישורי השפה, כדי שהתלמידים יוכלו להשתמש בשפה העברית לצרכים מגוונים ובנסיבות משתנות: יהיו קוראי ספר, ישלטו בעברית הדבורה והכתובה, ישכללו את תפקודם ואת חשיבתם בה ויפתחו מודעות לשונית. [על מטרות החינוך הלשוני](#) קראו בתוכנית הלימודים "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות".

להלן אדגיש כמה היבטים של הוראת העברית.

4.1 קידום קריאה והבנת הנקרא

טיפול מיומנויות הקריאה של התלמידים צריך להתבצע בכמה מישורים:

- עידוד קריאה חופשית מרובה להנאה

- ביסוס שטף הקריאה – קצב, דיוק והנגנה (פרוזודיה)

- הקניה מפורשת של אסטרטגיות הבנת הנקרא בטקסטים מסוגות שונות.

עידוד קריאה מרובה

נמצא קשר ישיר בין קריאה מרובה לבין כישורים אורייניים של תלמידים והישגיהם הלימודיים וכן קשר ישיר בין אהבת הקריאה להישגים בקריאה. מכאן עולה כי חיוני לקבוע עיתים לקריאה בבית הספר במהלך יום הלימודים, וכן לעודד את התלמידים לקרוא גם בבית טקסטים מגוונים ובעיקר יצירות ספרות. **כדאי להקצות לקריאה עצמית שעה וחצי לפחות כל שבוע.** רצוי שזמן זה יחולק בין ימות השבוע ויוקדש הן לקריאה להנאה הן לקריאה מונחית של ספרות יפה.

משרד החינוך מציע תוכניות לעידוד הקריאה, כמו "שמחת הקריאה", מצעד הספרים ו"ספריית פיגימה". ספרים מתוך תוכניות אלה וכן ספרי הקריאה מתוך תוכנית הלימודים בעברית (על פי רשימת היצירות), וספרים איכותיים נוספים שבחרו המורים יהיו חלק מהמהלכים לעידוד הקריאה החופשית והמונחית.

להלן כמה עקרונות לניהול זמן הקריאה בבית הספר:

- חשוב להגדיר זמנים קבועים לקריאה כדי שהתלמידים יצפו להם ויוכלו להיערך להם ולהביא עימם חומרי קריאה. במפגש דיגיטלי מרחוק – אפשר לקרוא בהמשכים באוזני התלמידים. אפשר גם לקיים שיח ספרים במליאה או בקבוצה. כאשר זמן הקריאה מתקיים בבית הספר, רצוי שהמורה בכיתה יעסוק גם הוא בקריאה בלבד, כגון קריאת מורה בקול באוזני תלמידים, האזנה של המורה לקריאת תלמיד באופן פרטני, קריאה עצמית של המורה כמודל.
- חשוב לסיים את הזמן המוקצה לקריאה בדרך "רכה" ולאפשר לתלמיד לסיים פסקה, להיפרד בנינוחות מן הספר, ולעבור בהדרגה לפרק הלימודי שלפניו. אפשר, לדוגמה, להציע עבודה עצמית כמשימה ראשונה כדי שכל תלמיד יוכל להשתלב בה עם סיום זמן הקריאה שלו, ורק לאחר מכן לקיים את חלק המליאה של השיעור.
- חשוב לקשור את קריאת הספרים לפעילויות אורייניות אחרות בכיתה, כגון קידום השיח והכתיבה, תיאטרון קריאה, דיאלוגים בין דמויות, יצירה גרפית בעלת משמעות בדרך שתעודד את אהבת הקריאה ולא בדרך של מטלה לימודית.
- הסביבה הלימודית בכיתה ובבית הספר צריכה להיות סביבה אוריינית עשירה ומלאה בספרים מסודרים ונאים לקריאה. ספרים בלויים שנערמו בארון צדדי בחדר הכיתה אינם מראה מלבב והם משדרים יחס מזלזל בספר ובספרות. אנא הימנעו מכך.
- ספרים הם הזדמנות לדיון בערכים ולחינוך לאמפתיה. שיח ספרים סביב הדמויות שבספר מזמין את התלמידים לעקוב אחר התפתחותן, לבחון את התנהגותן, להבין לליבן ולנסות להציע פתרונות למצוקתן.
- ספרים וספרות מזמנים שיח מעורר עניין. אפשרו לתלמידים זמן לשיתוף עמיתיהם בערך שמצאו בספרים - בזוגות, בקבוצות, במליאה הכיתה. חשוב שיכינו עצמם להצגה של חוויותיהם ורעיונותיהם וגם יזכו להתייחסות לתוכן דבריהם ולמשוב עדין על אופן ההצגה. מהלכים כאלה אפשר לעשות

בכיתה או מהבית. ילדים יכולים לשלוח לסביבה הדיגיטלית המשותפת סרטונים של עצמם קוראים או ממחזיזים אפיזודה מתוך הספר או לקבל במה במפגש עם חבריהם.

ביסוס שטף קריאה

אנו ממשיכים במהלכי היכרות ושימוש בתוכנית **"קול קורא" לחיזוק שטף הקריאה בבית הספר היסודי**.⁵ שטף הקריאה כולל קצב, דיוק והנגנה (פרוזודיה, הטעמה נכונה). שטף הקריאה מבטא שליטה במיומנויות הבסיסיות של הקריאה והוא התשתית לתהליכי הבנה גבוהים יותר.

לצערנו, חלק מן התלמידים מסיימים את בית הספר היסודי כאשר אינם שולטים שליטה מלאה במיומנויות הפענוח או שהם קוראים איטיים באופן שמקשה עליהם את ההבנה של טקסטים מורכבים. תלמידים אלה יתקשו להגיע להישגים במקצועות הלימוד השונים בבית הספר. התוכנית "קול קורא" פותחה כדי להתמודד עם בעיה זו. מסר מרכזי של התוכנית הוא שאין לסיים את הקניית מיומנויות הפענוח בכיתה א. להפך, תפקיד המורים לעברית בכיתות האם לחזק את הדיוק והקצב של הקריאה לכל אורך שנות בית הספר היסודי, אולם הגישה לביסוס שטף הקריאה בקרב תלמידים בוגרים שונה מהוראת הקריאה בכיתות א-ב. התוכנית קול קורא מציעה כיצד לעשות זאת במהלך שיעורי העברית במליאת הכיתה. למתקשים במיוחד תינתן תמיכה נוספת במסגרת עבודת הכיתה או בנפרד. התוכנית כוללת רקע עיוני וכלים יישומיים להוראה ולהדרכת מורים.

המורים יכולים להעריך את הקריאה ולדון עם התלמיד באופן קריאתו בדרך שמעוררת רפלקציה וניהול עצמי. אפשר להיעזר בפרקטיקות ההוראה ולבנות פעילויות לעבודה עם טקסטים ולקדם ידע לשוני שיסייע לדייק בקריאה.

הרצאה של ד"ר שני לוי שמעון מתארת את התוכנית:

חלק א: התיאוריה העומדת בבסיס התוכנית: מהו שטף קריאה? מה הם הגורמים המשפיעים על שטף קריאה?

חלק ב: מאפייני התוכנית, מודל העבודה והפרקטיקות לקידום שטף הקריאה.

חלק ג: הדגמת הפרקטיקות בטקסט.

הרצאות נוספות בנושא שטף קריאה:

הפקת פרופילים של תלמידים מתקשים מאת פרופ' מיכל שני

שטף קריאה: פרוזודיה וקריאה תיאטרלית מאת ד"ר אורלי ליפקה

בשנת הלימודים הנוכחית נמשיך להציע השתלמות ארצית מקוונת להטמעת התוכנית "קול קורא! לקידום שטף הקריאה בבית ספר יסודי" שתינתן על ידי מפתחות התוכנית – ד"ר לימור קולן וד"ר שני לוי שמעון. ההשתלמות מיועדת למדריכות, לרכזי שפה ולמורים בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד.

⁵ התוכנית "קול קורא" פותחה על ידי ד"ר לימור קולן וד"ר שני לוי שמעון, חברות צוות הפיקוח על הוראת העברית בקדם יסודי וביסודי.

אסטרטגיות קריאה לקידום הבנת הנקרא

יש לקדם את הבנת הנקרא בסוגות שונות בדרך מפורשת, על סמך נתוני ההערכה ובתוך שימוש במטלות הוראה איכותיות מספרי הלימוד ומיחידות ההוראה.

חשוב ללמד הבנת הנקרא סביב טקסטים איכותיים מותאמים לגיל. ספרי הלימוד בעברית כוללים שפע של טקסטים כאלה, כ־70-80 טקסטים במגוון סוגות בכל ספר. לטקסטים נלוות מטלות בממדי הבנה שונים. גם יחידות ההוראה מטפחות את הבנת הנקרא.

חשוב שהוראת הבנת הנקרא תתמקד באסטרטגיות הבנה ותעורר מודעות עצמית של התלמידים לקשיים בהבנתם וכן לאסטרטגיות שהם מפעילים במהלך קריאת הטקסט. אופן הוראה זה חשוב גם בהוראה מרחוק. הסביבה הדיגיטלית נוחה לתיעוד.

[ראו תיאור של ארבעה ממדי הבנה ופירוט של תת־קטגוריות בכל ממד.](#)

מגוון הרצאות בנושא הבנת הנקרא אפשר למצוא [באתר המקצוע](#), לדוגמה:

["הטקסט העיוני: מאפיינים טקסטואליים והבנת הנקרא" מאת ד"ר ריקי תמיר;](#)

["קריאה ולמידה בסביבה דיגיטלית" מאת ד"ר גל בן יהודה;](#)

["תהליכים תקינים ולקויים בהבנת הנקרא" מאת ד"ר מני יערי;](#)

["הבנת הנקרא בקרב דוברים שעברית אינה שפת אימם" מאת ד"ר ענת פריאור.](#)

ועוד...

המורים מוזמנים להצטרף להשתלמויות מקוונות בהבנת הנקרא. ראו בפרק על הפיתוח המקצועי.

4.2 על הוראת הכתיבה

הוראת כתיבה היא נדבך חשוב בקידום מיומנויות השפה לאורך כל שנות בית הספר היסודי. הכתיבה היא משימה מאתגרת הקושרת יכולת הבעה עם ידע לשוני ומחייבת הכרה של מוסכמות הכתיבה בסוגות השונות. כתיבה טובה מחייבת הפעלה של כישורים ניהוליים ובקרה. כתיבה בכיתה מאתגרת לא רק בבסיסי הידע הנחוצים כדי לדעת **'איך לכתוב'**? אלא גם בידע על **'מה לכתוב'**?. לכן חשוב שההתנסויות בכתיבה בכיתה ייעשו בהקשרים אותנטיים המזמינים את התלמידים להגיב להתרחשויות בחייהם בבית ובבית הספר וכן לאפשר תהליכי הכנה מיטביים המאפשרים התחברות לתוכן ומעוררות צורך להגיב אליו בכתיבה.

אנא התייחסו להתפתחות הכתיבה כאל תהליך מתמשך. בגיל הצעיר התהליך נע מדיבור לכתיבה, כאשר מאפיינים של השפה הדבורה עדיין ניבטים מתוך הטקסטים של ילדי כיתות א-ב. תלמידים מתחילים לכתוב על עצמם ועל מה שקרוב אליהם. עם התבססות השפה הכתובה, הכתיבה נעשית מוסכמת יותר והילדים ממשיכים מכתובה נרטיבית לכתיבה לימודית הנשענת על מקורות מידע.

הכתיבה היא כלי לימודי חשוב מאין כמוהו. דגש על קידומה כבר בשלבים הראשוניים יבסס אותה לאורך שנות בית הספר ויאפשר לה להיות כלי בידי התלמידים באופן שיאפשר להם הצלחה בהמשך.

כדי לקדם כתיבה יש לשלבה כשגרה קבועה במהלך השיעורים ולעורר את התלמידים להפיק הנאה מן התהליך למרות המורכבות של המשימה. אחת הדרכים לכך היא יצירה של דיאלוג פורה עם התלמיד הכותב, לעיתים בקבוצה ולעיתים באופן פרטני. בשיחה חשוב לדון עם התלמיד באופן ענייני על תוכן הדברים שכתב ולהציע משוב על הטקסט שיצר, וכן לשוחח על עצמו ככותב – ממה הוא נהנה, מה התועלת שבכתיבה עבורו, מה קשה לו, מה היה רוצה לשפר וכדומה.

לרשותכם מגוון של כלים להערכת כתיבה במבט התפתחותי, באופן המשולב בהוראה: [מבדק הכתיבה לכיתה ב, ערכה לעידוד ולהערכת כתיבה לכיתות ד-ה](#). ומבדקי כתיבה לכיתות ג-ד (בפיתוח). כמו כן, לרשותכם כלים להערכת כתיבה בנקודות זמן שונות במסגרת מבחני המיפוי המשלבים הערכה של הבנת הנקרא, לשון וכתיבה. תוכלו לעשות שימוש במחווני שפותחו במסגרת הכלים הללו גם לשם הערכה של משימות כתיבה נוספות מתוך ספרי הלימוד ויחידות ההוראה או משימות שאתם יוצרים כחלק משגרת ההוראה.

4.3 הרחבת ידע העולם

עלינו להיות ערים לכך שהדגשת ערך הלימוד כשהוא לעצמו - העשרה תרבותית, הרחבת הדעת והעשרת ידע העולם - היא חלק ממטרות ההוראה של המורים לעברית. ידע עולם והשכלה הם תנאי להרחבת אוצר המילים והמושגים, ובסיס להבנת הנקרא ולהבעה בעל פה ובכתב. ככל שהתלמידים ידעו יותר ויפתחו סקרנות ועניין, הם יוכלו להיות קוראים מבינים יותר, דוברים וכותבים טובים יותר המסוגלים להציע מידע בעל ערך בדבריהם ובכתיבתם ולנמק את טיעוניהם באמצעות עובדות.

יש להציב את ערך הלימוד וההשכלה, את העשרת הידע הכללי ואת קידום המיומנויות האורייניות בתחומי הדעת כחלק מתוכניות ההוראה של המורים לעברית. רצוי לשתף במשימה את ההורים ואת הקהילה. אפשר להיעזר בספרי הלימוד בעברית הכוללים טקסטים מידעיים בתחומים שונים וכן בספרי הלימוד בתחומי הדעת האחרים. חשוב לקרוא עם התלמידים בכיתה או בספרייה על נושאים מעוררי עניין בעיתונים ובמקורות מידע דיגיטליים ומודפסים, לצפות יחד בסרטונים ולקחת חלק באירועי תרבות. במיוחד חשוב לקיים דיון בעקבות הצפייה או הקריאה וללמד את התלמידים אסטרטגיות של גישה אל הידע, העמקת הלמידה, העלאת שאלות, וטיפול חשיבה. שיח כיתה המתבצע באופן משתף ורלוונטי עבור התלמידים מסייע לעיבוד המושגים החדשים, מעורר עניין ומדרבן להמשיך ולחקור.

4.4 פיתוח אוצר מילים

אחת ממטרות ההוראה החשובות ביותר בגן ובבית הספר היא פיתוח אוצר המילים. אוצר המילים המנטלי הוא תשתית חשובה מאוד ליצירת מושגים, לחשיבה ולהבנת העולם שסביבנו, לתקשורת יעילה, להבנת מסרים ולהבעה עצמית. אוצר מילים עשיר תורם לקידום ההישגים הלימודיים הן בשפה הכתובה והדבורה הן בתחומי הדעת הנלמדים בבית הספר. לפיכך יש ליצור הקשרים לימודיים וסביבה לימודית עתירת שפה וספר.

חשוב להרחיב ולקדם ידע על המילים בלמידה מזדמנת ובהוראה ישירה גם יחד. הלמידה המזדמנת משמעה לפגוש מילים באמצעות קריאה למטרות הנאה ולצורכי למידה, להאיר אותן ולעורר את תשומת הלב אליהן. לצד זאת יש לכוון להוראה מפורשת שיטתית וממוקדת של אסטרטגיות להבנת מילים חדשות ולהעשרת המילון האישי. במיוחד חשוב לתת את הדעת על העשרת אוצר מילים ומושגים הקשורים ללמידה בבית הספר וכן לאוצר מילים רגשי המזמין לתרבות של שיח ומציע כלים להידברות.

אסטרטגיות ופעולות להבנת מילה

- היסק על פירוש מילה מתוך ההקשר התוכני שבו היא נאמרה או נכתבה
- השערה לגבי פירוש מילה על סמך תפקידה התחבירי במשפט ועל סמך המבנה המורפולוגי שלה
- השערה על פירוש מילה על סמך היכרות עם מילים אחיות מאותה משפחת מילים
- בחינה רפלקטיבית של תהליכי החשיבה ושל היתכנות הפירוש המוצע למילה בהקשר הנתון
- חיפוש הגדרה של מילה במילון ובחירה בין משמעויות שונות
- הרחבת המפגש עם המילה בהקשרים נוספים – בתחומי דעת נוספים, בטקסטים אחרים, בביטויים ובמטבעות לשון
- שימוש במילה החדשה בדיבור ובכתיבה
- היכרות עם נטיות דקדוקיות שונות של המילה ודיוק בכתיבתה בצורותיה השונות.

אמצעים זידקטיים להרחבת אוצר מילים

- בחירה מכוונת של 3-5 מילים לטיפול שבועי – מילים חוזרות ומילות מפתח מתוך השיח הלימודי והחברתי בכיתה, כגון מילים הקשורות ללמידה וחשיבה (כמו טיעון או תהליך), מילים הקשורות לרגשות וליחסים בין אנשים (כמו חברות או קנאה), מילים הקשורות לתחומי הדעת (כמו מפה או תוצאה), מילים של "שבת" ומילים של יום-יום, שמות עצם מוחשיים ומושגים מופשטים, מילים של ספרות יפה ומילים של תנ"ך ומקורות יהודיים, מילים של אקטואליה ומילים של השדה הדיגיטלי ועוד. המורה יכול לבחור במילים כיתתיות ותלמידים יכולים להציע מילים נוספות למילון האישי.
- העיסוק במילים יכול מפגש איתן במופעים חוזרים במהלך השבוע ולאורך השנה, בשיעורי עברית ובתחומי דעת אחרים. נדרש לשם כך תיאום בין מורי בית הספר והצגה של המילים במקום בולט

- בכיתה. חקירה של המילים – חקירה ברמה הסמנטית, הפונולוגית, המורפולוגית והתחבירית. אפשר לשלב משימות חקירה בלמידה בחברותא. התלמידים יחקרו את המשמעות והמבנה של המילה. התלמידים יציעו הגדרה למילה וידייקו אותה אל מול ההגדרה המילונית.
- שיתוף התלמידים וההורים באחריות על המטלה של הרחבת אוצר המילים מתוך מודעות והבנה של ערכה עבורם.
  - קריאה עצמית מרובה של התלמידים בספרות יפה, בעיתונות לילדים ובטקסטים דיגיטליים והאזנה לקריאה קולית של מבוגר בכיתה ובבית.
  - קריאה ב**חדשון לילדים** המציע היכרות עם מילים בחדשות.
  - עבודה על **"קלון"** להשלמת מילים חסרות וליצירה של משחקי מילים ותשבצים.
  - הכנת מילון אישי לאיסוף כלל "המילים שלנו".
  - בימים של למידה מרחוק אפשר להכין פינה מיוחדת באתר הכיתתי וכן לקיים משחקים דיגיטליים להעשרת אוצר המילים.
  - קריאה בטקסטים דיגיטליים מאפשרת לסמן במשותף מילים קשות על הטקסט ולנסות להציע להן פירוש בעזרת האסטרטגיות להבנת מילים.
- חלק מן ההמלצות שלעיל נשענות על הרצאה של פרופ' תמי קציר **שיפור הבנת הנקרא מילה אחר מילה**. לצד ההרצאה אפשר למצוא גם קובץ המלצות למהלכים דידקטיים. באתר החינוך הלשוני הרצאות נוספות העוסקות באוצר מילים.

5. על הוראת ספרות

במהלך שנות הלימודים בבית הספר היסודי יכירו התלמידים יצירות ספרות רבות ומגוונות מהמורשת התרבותית הישראלית, היהודית והעולמית. הם יוכלו ליהנות מהן, ללמוד באמצעותן על עולמות רחוקים ולהרחיב את נקודת מבטם על סוגיות חברתיות ומוסריות. דרך הספרות, התלמידים מוזמנים להכיר את האחר ולהבין לליבו, למצוא חברים ספרותיים שאפשר לאהוב, להעריך או לבקר. כדי לאפשר את כל אלה, הוראת הספרות מחייבת רגישות רבה מצד המורים. עליה לאפשר לתלמידים מפגש אינטימי עם השיר או עם הסיפור, ועם זאת להציע תיווך שיאפשר הבנה של הטקסט הספרותי אך יותיר מקום לפרשנות ולעיבוד אישי.

היצירה הספרותית מציעה הנאה אסתטית, עניין, הפגה של מתח, דמיון, שיח על רגשות, אמפתיה והזדהות עם גיבורי הספרים. ילדים צעירים יכולים לקבל השראה מאופן ההתמודדות של הגיבורים בספרים עם קשיים אחרים במקומות אחרים, למצוא דרכים אל הדמיון ואל החלום, וגם אל הנחמה ואל התקווה.

אפשר להגיע להאזנה או לקריאה של יצירות ספרות גם בלמידה מרחוק. **במרחב הפדגוגי** תמצאו שפע של קישורים ליצירות ספרות, שיחות עם סופרים ומשוררים, קריאה של יוצרים משיריהם, פעילויות סביב יצירות ספרות לפי נושאים ובהתאם למעגל השנה.

כאן תוכלו למצוא את [רשימת יצירות הספרות בתוכנית הלימודים](#). הנחיות והמלצות למהלך דידקטי תמצאו במסמך "[רכיבים בהוראה של יצירת ספרות](#)", וכן [בדגמי ההוראה ובמדריכים למורה](#) שבאתר הפיקוח על הוראת העברית ביסודי.

באתר תמצאו גם רשימת יצירות ספרות מותאמת לתלמידי המגזר החרדי.

קריאה מונחית ועידוד קריאה

לקריאה מונחית על ידי מורה ערך רב. המורה מכוונת את הקריאה, מדגימה קריאה יפה, מעוררת פרשנויות שונות לספר ועוד. רצוי לאסוף בבית הספר עותקים של ספרים מתאימים לקריאה מונחית בכל שכבות הגיל. התוכנית "שמחת הקריאה" מתמקדת בקריאה מונחית בכיתות ג-ו וכוללת מערכי הוראה לספרים נבחרים והדרכה למורים.

בשנת הלימודים תשפ"ב תמשיך התוכנית ותקדם את הקריאה בספרים לכיתות ג, ד, ה. הספרים שבתוכנית ויחידות ההוראה המנחות את קריאתם בכיתה מתפרסמים באתר החינוך הלשוני תחת הכותרת "[שמחת הקריאה](#)". כלל בתי הספר מוזמנים להצטרף לתוכנית, לרכוש את הספרים שנבחרו, ולקבל הדרכה ומערכי הוראה.

קבעו עיתים לקריאה בהמשכים בפני התלמידים והקפידו לקיימה במועד. ככל שהתלמידים צעירים יותר, עולה חשיבותה של הקריאה בפניהם, אולם גם תלמידים בוגרים בכיתות ה-ו ייתרמו ממנה מאוד. הקריאה בהמשכים מזמנת לתלמידים האזנה לשפה עשירה במשלב ספרותי גבוה, מעוררת חוויה רגשית ואסתטית משותפת למורה ולתלמידים, מאפשרת שיח כיתתי על דמויות, על אירועים ועל דילמות מוסריות וחברתיות.

6. יסודות הקריאה והכתיבה וטיפוח האוריינות בכיתה א

התפקיד הבולט ביותר של כיתה א במערכת החינוך הוא רכישת הקריאה והכתיבה. ואכן לעניין זה מקום מרכזי ורב השפעה על חיי הילדים, על האופן שבו הם תופסים את עצמם ועל מה שהם יהיו מסוגלים לעשות – לקרוא, לכתוב וללמוד. עם זאת, חשוב לראות את הקניית הקריאה והכתיבה בכיתה א במסגרת מהלך רחב יותר של טיפוח השפה והאוריינות. לצד הקניית יסודות הקריאה והכתיבה יש לטפח את הכישורים התקשורתיים ואת הידע הלשוני, את ההיכרות עם ספרים ועם יצירות ספרות, את ההבנה וההפקה של טקסטים בכתב ובעל פה ואת הרצון לדעת, ללמוד ולהשכיל.

ילדי הגן מגיעים לכיתה א עם תשתית אוריינות שהתפתחה אצלם בבית ובגן. מדי שנה מוטלת על המורים המקבלים את ילדי כיתה א האחריות לזהות את הידע האורייני שעימו הגיעו הילדים מהבית ומהגן, ולקדם אותם בהתאם למקום שבו הם נמצאים. יש בין הילדים כאלה שכבר יודעים לקרוא ויש ביניהם שמגיעים לכיתה א לאחר שצברו פערים גדולים בשפה ואוריינות. אין ללמדם באותה הדרך.

בעקבות משבר הקורונה והשיבושים בהוראה מסודרת בגני הילדים בשנתיים שעברו, ייתכן שנוצרו פערים גדולים עוד יותר בידע האורייני של הילדים העולים לכיתה א. לפיכך משימת זיהוי הידע האורייני של

הילדים חשובה במיוחד. חשוב שהמורים יאתרו כבר בראשית השנה את הילדים שעלולים לגלות קושי ברכישת השפה הכתובה וינסו לסייע להם באמצעות בניית תוכנית הוראה מתאימה. לעזרת המורה פותח [כלי לאפיון הפרופיל האורייני של התלמיד](#). בכלי ארבעה רכיבים של האוריינות המוקדמת הנמצאים בזיקה לתוכנית הלימודים בגן ולתוכנית הרצף האורייני לגן-א-ב (שנמצאת בשלבי פיתוח): כשירות תקשורתית ולשונית; התנהגויות אורייניות במפגש עם ספר; מיומנויות אלפביתיות וראשית כתיבה וקריאה; סקרנות ועניין בנושאים שונים וחדוות הלמידה.

באמצעות כלי זה יוכל המורה להתבונן על הידע האורייני של ילדי הכיתה, לזהות את התלמידים בעלי היכולות האורייניות המפותחות, וכן לזהות מי מהתלמידים זקוק לחיזוק או לעזרה באחד או ביותר מארבעת התחומים. שימוש יעיל בכלי יאפשר לזהות את הפרופיל האורייני האישי והכיתתי של התלמידים, והדבר יסייע לתכנן תהליכי ההוראה-למידה מותאמים בכיתה ומכוונים לשונות הגדולה בין התלמידים.

ספרי הלימוד המאושרים לכיתה א מציעים שיטות קריאה מובנות וטקסטים לתרגול שטף, וכן הצעות לתרגול נוסף - בסביבות למידה, בחומרים נלווים או במדריכים למורה. לצד הקניית יסודות הקריאה, הספרים כוללים גם טקסטים ספרותיים, מידעיים או מפעילים - לטיפול הכישורים האורייניים של הילדים, גם בשלב שאינם מסוגלים עדיין לקרוא אותם. אין לדלג על הטקסטים הללו, אלא יש לקרוא אותם בפני הילדים, לדון בהם, לאפשר לילדים להגיב אליהם ולטפח בעזרתם את השיח, את הלשון ואת העניין ואהבת הלימוד.

לצד ספרי הלימוד יש לטפח סביבה לימודית עשירה, מגוונת, ומפעילה שתאפשר למידה מהנה ומאתגרת באמצעים שונים (ראו תוכנית א תחילה). סביבה לימודית כזאת, לצד ספרי הלימוד וחומרים לתרגול נוסף, תאפשר למורה לתת מענה לשונות בכיתה.

עשר משימות ההערכה במבדק כיתה א מלוות את תהליך רכישת הקריאה לאורך השנה ומסייעות למורים להתאים את ההוראה למה שהתלמידים כבר יודעים. נוסף על כך מרבית ספרי הלימוד כוללים כלים להערכת ההתקדמות של הילדים על פי שלבי שיטת הקריאה שבספר.

קצב רכישת הקריאה שונה מתלמיד לתלמיד. יש לאפשר לתלמידים להתקדם בקצב שמתאים להם ואין לחייב את המתקדמים למלא כל דף בספר או ללמוד כל צליל בנפרד. הם יכולים לסיים את קניית הקריאה מוקדם ולהמשיך להתפתח גם כאשר ילדים אחרים בכיתה רוכשים את יסודות הקריאה בקצב איטי יותר וזקוקים לתרגול נוסף.

7. ספרי לימוד וחומרי למידה

מכלול חומרי הלמידה שעומדים לרשות המורים:

ספרי לימוד - בפורמט ספרי ובפורמט דיגיטלי + מדריך למורה + סביבת למידה עשירה שמאפשרת גיוון ותרגול נוסף.

יחידות הוראה לכל שכבות הגיל - בין היחידות גם יחידות לקידום מיומנויות השפה בסביבה דיגיטלית.

מחולל הוראה – יחידות הוראה על פלטפורמה דיגיטלית המציעה למורים בחירה מרובה בין חלופות דידקטיות

מרחב פדגוגי - שפע של חומרי למידה מאורגנים על פי מיומנויות וסביב נושאים ומועדים בלוח השנה.

סביבות למידה - חומרי העשרה ותרגול מאושרים שפותחו על ידי ספקי תוכן דיגיטלי (עת הדעת, מטח, גלים, בריינפופ ועוד).

חדשון לילדים - עיתון דיגיטלי לכיתות ד-ו - החדשון לילדים מתפרסם מדי יום רביעי.

ספרי קריאה - לבחירה מתוך תוכנית הלימודים ומתוך תוכניות לעידוד קריאה.

שיעורים מצולמים - במרחב הפדגוגי וביישומון באתר המפמ"ר (היישומון מותאם למחשב בדפדפן כרום ולטלפון).

חומרים להעשרת הידע המקצועי והדידקטי של המורים:

באתר החינוך הלשוני תוכלו למצוא **הרצאות עיוניות של טובי המומחים** על לשון והתפתחות לשונית, ספרות ילדים, הבנת הנקרא, הוראת כתיבה, שיח דבור, ניצני אוריינות, קידום אוריינות בתחומי הדעת ועוד.

כמו כן אנחנו מקדמים מאגר של מאמרים דידיקטיים מותאמים למורים. מאמרים ראשוניים יעלו לאתר המפמ"ר במרחב הפדגוגי במהלך השנה.

להלן פירוט חומרי הלמידה

א. ספרי לימוד

לרשותכם ספרי לימוד עשירים לכל שכבות הגיל בחינוך הממלכתי הרגיל והממ"ד. בתהליך אישור הספרים מושקע מאמץ רב וארוך, מתוך ידיעה שלספר הלימוד מקום מרכזי בתהליכי ההוראה. ספר הלימוד נותן מענה ליעדי החינוך הלשוני בבית הספר היסודי: פיתוח כישורי התלמידים בשיח הדבור, בקריאה ובכתיבה של טקסטים ממגוון עולמות שיח וממגוון סוגות; טיפוח הידע הלשוני והרחבת אוצר המילים; הפקת מידע ולמידה מטקסטים עיוניים; עידוד הקריאה וההנאה מיצירות ספרות איכותיות לילדים וטיפוח ההבנה הספרותית.

ספר הלימוד בעברית מכיל מגוון של טקסטים ושל פעילויות כדי לאפשר בחירה וכדי להיענות לשונות בין התלמידים. לכל ספר לימוד נלווה מדריך למורה, ולרובם נלווית גם סביבת לימודים דיגיטלית תומכת. כדאי לעשות שימוש בכל אלה כדי להעשיר את ההוראה בהתאמה לצרכים השונים בכיתה ההטרונגית.

את [רשימת ספרי הלימוד המאושרים בעברית](#) אפשר למצוא כאן וגם באתר [האגף לאישור ספרי לימוד](#). לכל ספר אופי משלו. המגוון מאפשר בחירה. בכל מקרה על המורים להוסיף על הספר ולהתאים את ההוראה לכיתה הספציפית ולצורכי התלמידים.

נדגיש כי לפי הוראות מנכ"ל אין לעשות בכיתה שימוש בחוברות או בספרי לימוד בלתי מאושרים. מדובר בספרים שלא הוגשו לאישור או שנפסלו מפאת חוסר התאמה למטרות החינוך וההוראה. כאשר משווקים חיצוניים מציעים לכם ספר, אנא בדקו אם הוא מופיע בקובץ הספרים המאושרים. יש לוודא גם שעל הכריכה מוטבע סמל האישור עם תאריך אישור אקטואלי.

ידוע לנו כי משווקים שונים פיתחו חוברות לקידום מיומנויות, כביכול מותאמות להצלחה במבחנים. כמי ששותפה הן בפיתוח המבחנים הן בפיתוח הספרים עליו לציין בפניכם כי הדבר איננו נכון. מי שמוותר על ההעמקה והרחבת האופקים שיש בספרי הלימוד ומתמקד בחוברות התרגול לא בהכרח יצליח במבחן יותר ממי שהשתמש בספרי הלימוד באופן דיפרנציאלי, בתבונה ובשיקול דעת.

ב. יחידות הוראה

לצד ספרי הלימוד, שהם נדבך מרכזי בהוראה, עומדות לרשות המורים [יחידות הוראה מגוונות](#) לשכבות הגיל השונות. בין היחידות הללו קיימות גם יחידות הוראה דיגיטליות לקידום האוריינות בסביבה המתוקשבת. אפשר למצוא את היחידות גם ב[תיק תוכניות לימודים לעובדי הוראה](#).

ג. [מחולל ההוראה](#) - יחידות הוראה חדשות הבנויות על פלטפורמה דיגיטלית חדשנית המאפשרת בחירה מרובה של המורה. כל יחידת הוראה כוללת כחמישה שיעורים הבנויים סביב רעיון גדול אחד או כמה רעיונות גדולים. היחידות מציעות כמה פריטי הוראה לכל שלב של השיעור. בכל פריט הוראה מוטמעות מיומנויות מרכזיות והצעות לפרקטיקות מגוונות להוראה. תוכלו לגרור לאזור מיוחד את ההצעות שבחרתם, לשדרג אותן ולהפוך אותן לשיעורים המיוחדים לכם. את השיעורים המוכנים אפשר לשמור בסביבה האישית שלכם וכך לחזור אליהם בכל עת גם בהמשך.

אנו ממשיכים בפיתוח יחידות הוראה במחולל, והן ילכו ויצטברו במהלך השנה.

ד. המרחב הפדגוגי בפורטל עובדי הוראה

[במדור החינוך הלשוני במרחב הפדגוגי](#) אספנו מגוון רחב של חומרי למידה על פי נושאים ועל פי מיומנויות במטרה לסייע למורים בבניית יחידות הוראה ומערכי שיעור. במאגר חומרים מסוגים שונים, מותאמים לתוכנית הלימודים או מכוונים להעשרה בתחום העברית, חומרים ללמידה עצמאית של התלמידים או לשימוש המורה בשיעור או בתכנון ההוראה (את הנושאים יש לחפש בתיבה "הקלידו נושא לחיפוש").

ה. חדשון לילדים

מדי יום רביעי בבוקר תמצאו במרחב הפדגוגי את "[החדשון לילדים](#)" שכותבת ועורכת בהתמדה ד"ר ריקי תמיר. החדשון מיועד לתלמידי כיתות ג-ו. בחדשון כתבות חדשותיות מתאימות לילדים, ולצידן הצעות לפעילות חינוכית ודיקטית והעשרה של אוצר המילים בהקשר אקטואלי. מומלץ לשלב את החדשון בתוכניות ההוראה בכיתה בימי רביעי, חמישי או שישי בשבוע. אפשר להיעזר בו כתשתית לפיתוח הכישורים האורייניים של התלמידים ולפיתוח כישורי השפה שלהם בהקשרים אקטואליים ורלוונטיים. רצוי לעודד גם קריאה בעיתון בבית עם ההורים ולהנחות את ההורים לשוחח עם הילדים על הנושאים שקראו יחד.

8. מסגרות לפיתוח מקצועי

הוראה טובה של תחום כה רחב ומורכב כמו עברית מחייבת ידע מקצועי רב, עיוני ומעשי. מורים רבים העוסקים בהוראת עברית לא הוכשרו לכך במכללות להוראה. הפיקוח על הוראת העברית רואה בהרחבת הידע המקצועי של העוסקים בחינוך הלשוני יעד מרכזי וחשוב ביותר ומזמין כל מורה ומורה להמשיך וללמוד ולהתמקצע בתחום. לצורך זה מוצע **לכלל המורים** בתשפ"ב מגוון רחב של השתלמויות ארציות מקוונות, נוסף על ההשתלמויות שמציעים מרכזי הפסג"ה בכל מחוז ומחוז. כמו כן קיימות השתלמויות ייעודיות למורי עברית בחמ"ד ולמורי עברית במגזר החרדי (אשר מוזמנים כמוכן ללמוד גם בהשתלמויות הארציות)..

ההשתלמויות מונחות על ידי טובי המומחים בחינוך הלשוני. ההשתלמויות מציעות למידה עיונית לצד ליווי בתהליכים יישומיים. לפירוט מניפת ההשתלמויות היכנסו לאתר החינוך הלשוני בלשונית "[פיתוח מקצועי](#)". באתר גם קובץ המאפשר [רישום מוקדם](#). הנרשמים יקבלו הזמנה לרישום מסודר עם פתיחת ההשתלמות.

להלן פירוט מגוון המסגרות לפיתוח מקצועי בתשפ"ב:

- **מְרַכְזֵת עברית למומחית אוריינות בית ספרית** – השתלמות מתוקשבת מלווה בחומרי הדרכה. מיועדת לרכזים המעוניינים להוביל יחידה במסגרת הפיתוח המקצועי הבית ספרי.
- **מיזם "הכוורת"** - פיתוח מקצועי מקוון בהתאמה אישית למורי היסודי. המיזם מיועד למורים בכל מקצועות הלימוד ומאפשר הרכבה מודולרית של השתלמות בת 30 שעות מיחידות לימוד קטנות ומגוונות. השנה יינתנו בכוורת גם השתלמויות מלאות של 30 שעות הנקראות "עסקת חבילה". ראו [מידע על הכוורת וקישור להרשמה](#).
- **השתלמויות ארציות מתוקשבות** - מתנהלות ברובן באופן אסינכרוני, ומשולבים בהן מפגשים סינכרוניים בודדים. הן מיועדות בעיקר למורים שכבר השתלמו השתלמות בסיסית במרכזי הפסג"ה ומכירים את תוכנית הלימודים ואת חומרי הלמידה וההערכה המיועדים לכיתותיהם. ההשתלמויות הללו מבוססות ידע ומכוונות ליישום, והן מיועדות להרחבה ולהעמקה באחד מתחומי החינוך

- הלשוני, כגון עידוד קריאה והוראת ספרות; הוראת אסטרטגיות הבנת הנקרא; הוראת כתיבה; הוראת לשון והתפתחות שפה; למידה מטקסטים דיגיטליים (בסביבת ויקיפדיה); הערכה פנימית בחינוך הלשוני; קידום השיח הדבור בכיתה; הוראת עברית לילדים שאינם דוברים אותה בבית; הוראת יסודות הקריאה בכיתה א ובכיתה ב; קידום שטף הקריאה בכיתות ב-ו; ועוד.
- השתלמויות בין-תחומיות - יצרנו השתלמויות המציגות דרכים לשילוב הוראת העברית בתחומי הדעת: הוראה משלבת עברית ותרבות יהודית-ישראלית; הוראת עברית עם מדעים וטכנולוגיה; הוראת עברית ומוזיקה באמצעות שירי זמר.
- יחידות השתלמות במתכונת מיקרוקורדיטציה - השתתפות בשלושה קורסים קצרים בהרכבה אישית מקנה גמול השתלמות מלא.
- למידת עמיתים מקוונת – מסגרות למידה בעלות אופי קהילתי:
  - מקוונים לקריאה – למידת עמיתים העוסקת בעידוד קריאה להנאה
  - קידום מתקשים בבתי ספר תת-משיגים בעברית – למידת עמיתים המבוססת על חקר מקרים, פיתוח חומרים ודיון עם מומחים.
- לימודים לתואר שני במוסדות אקדמיים - מורים הרוצים להגביר את מומחיותם בתחומים רלוונטיים ולהכין את עצמם להדרכה בעתיד יכולים ללמוד לתואר שני באחת המכללות או האוניברסיטאות המציעות מסלול לימודים מתאים.

בברכת שנת לימודים פורייה ומהנה

דליה הלוי

מפמ"ר עברית בקדם-יסודי וביסודי

העתקים:

ד"ר מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית
 גבי דליה פנינג, סגנית יו"ר המזכירות הפדגוגית ומנהלת אגף א לפיתוח מקצועי
 מר משה זעפרני, מנהל אגף א שפות, המזכירות הפדגוגית
 ד"ר טלי יניב, מנהלת אגף א רוח וחברה, המזכירות הפדגוגית
 גבי אתי סאסי, מנהלת האגף לחינוך יסודי, המנהל הפדגוגי
 גבי גילה קרול, מנהלת המחלקה למיומנויות יסוד, האגף לחינוך יסודי, המנהל הפדגוגי
 גבי יעל נדלר, מפקחת על החינוך הלשוני בחמ"ד, מנהל החינוך הדתי
 מ"מ מפקחת על הוראת העברית במחוז החרדי
 צוות הפיקוח על הוראת העברית במזכירות הפדגוגית
 מדריכות מחוזיות בממלכת, בחמ"ד ובמגזר החרדי
 גבי אילנה קלר, מדריכה מרכזת לחינוך הלשוני בחינוך המיוחד